

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania I. w R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku

z udziałem zainteresowanego M. R.

o podleganie ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 grudnia 2015 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach

z dnia 13 maja 2015 r., sygn. akt III AUa 1196/14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 13 maja 2015 r., w sprawie z odwołania I. w R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku, przy udziale zainteresowanego M.R., o ustalenie podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu, na skutek apelacji odwołującej się I. w R., uchylił wyrok Sądu Okręgowego z 8 kwietnia 2014 r. oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku.

W uzasadnieniu Sąd wskazał, że w zaskarżonej decyzji z 24 czerwca 2013 r. organ rentowy oznaczył jako płatnika składek I. w R., czyniąc ją tym samym podmiotem odpowiedzialnym za zapłatę należnych składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zawartych z zainteresowanym umów o dzieło, zakwalifikowanych przez Sąd pierwszej instancji jako umowy o świadczenie usług. Tymczasem analiza powyższych umów wskazuje, że niezależnie od kwalifikacji prawnej tych umów, to Zasadnicza Szkoła Zawodowa Izby Rzemieśniczej w R. była stroną umowy, a nie I. Zarówno organ rentowy jak i Sąd pierwszej instancji błędnie przyjęli ustalenie, że płatnikiem składek jest I. w R..

Zażalenie na powyższe postawienie złożył organ rentowy, zarzucając mu naruszenie art. 386 § 4 i art. 477^{14a} k.p.c. przez brak orzeczenia co do istoty sprawy w sytuacji, gdy zebrany materiał dowodowy pozwalał na ustalenie stanu faktycznego sprawy i nie wymagał przeprowadzenia postępowania dowodowego ani też w sprawie nie doszło do nieważności postępowania.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono, że ze zgromadzonych w sprawie dowodów oraz obowiązujących przepisów wynika, że mimo że w spornych umowach o dzieło jako stronę oznaczono Zasadniczą Szkołę Zawodową Izby Rzemieśniczej w R., w istocie stroną tych umów oraz płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne od przychodów wypłacanych z tego tytułu jest Izba Rzemieśnicza w R., która z tego tytułu wypłacała zainteresowanemu wynagrodzenie. W marcu 2014 r. odwołująca się Izba złożyła za zainteresowanego dokumenty zgłoszeniowe i rozliczeniowe zgodnie z ustaleniami kontroli, zatem także dla niej kwestia jej statusu jako płatnika nie budziła żadnych wątpliwości, zwłaszcza że pełniła ona taką funkcję także za osoby zatrudnione w ramach stosunku pracy. Nie sposób zatem twierdzić, że organ rentowy nie poczynił tu stanowczych ustaleń faktycznych, przeciwnie - ustalenia te są oczywiste w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz obowiązujących przepisów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecnictwie Sądu Najwyższego przesądzono, że wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go

decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu jest zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. oraz to, że art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (postanowienia Sądu Najwyższego: z 17 października 2011 r., I UZ 33/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 274; z 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289; z 19 listopada 2013 r., I UZ 40/13, Legalis nr 1061612; z 17 listopada 2014 r., I UZ 12/14, LEX nr 1628950).

Przy rozpoznaniu zażalenia w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy bada wyłącznie prawidłowość zastosowania art. 386 § 2 lub 4 k.p.c. i nie rozpoznaje żadnych innych zarzutów (postanowienia Sądu Najwyższego: z 25 października 2012 r., I CZ 143/12, LEX nr 1265545; z 25 października 2012 r., I CZ 144/12, LEX nr 1265546; z 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, LEX nr 1730602; z 20 maja 2015 r., I CZ 44/15, LEX nr 1747843; z 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, LEX nr 1678970). W szczególności ocena Sądu Najwyższego nie dotyczy prawidłowości zastosowania przepisów prawa materialnego. Na tym etapie nie podlega więc ocenie kwestia, kto w okolicznościach faktycznych sprawy i według prawa materialnego jest płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne zainteresowanego (postanowienie Sądu Najwyższego z 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289). W związku z powyższym kontroli wynikającej z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. podlega wyłącznie to, czy w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji nie rozpoznano istoty sprawy albo czy wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia przez Sąd odwoławczy postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), względnie nie doszło do nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.).

„Nierozpoznanie istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania (w ogóle) materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego

(wyroki Sądu Najwyższego: z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z 28 października 1999 r., II CKN 521/98, LEX nr 50700; z 28 listopada 2000 r., IV CKN 175/00, LEX nr 515416; z 8 listopada 2001 r., II UKN 581/00, LEX nr 567859; z 6 grudnia 2001 r., I PKN 714/00, OSNP 2003 nr 22, poz. 544; z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 12 września 2002 r., IV CKN 1298/00, LEX nr 80271; z 2 października 2002 r., I PKN 482/01, LEX nr 577445; z 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LEX nr 151622; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z 17 kwietnia 2008 r., II PK 291/07, LEX nr 837059; z 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, LEX nr 737251). Przy czym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega na nierozpoznanu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (wyrok Sądu Najwyższego z 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

W związku z powyższym w sprawie należy uznać, że Sąd Okręgowy rozpoznał istotę sprawy. W decyzji z 24 czerwca 2013 r., skierowanej I. w R., stwierdzono między innymi, że zainteresowany M. R. podlegał ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu z tytułu umowy zlecenia „u płatnika składek: I. w R.” i wymierzono płatnikowi składki w kwotach wyszczególnionych w tej decyzji. Treść decyzji wyznaczała przedmiot rozpoznania sprawy przez Sąd pierwszej instancji. Dotyczył on charakteru umów zawartych z zainteresowanym (umowy o dzieło czy umowy o świadczenie usług stanowiące tytuł ubezpieczenia) oraz zobowiązania I. w R. - jako płatnika - do zapłaty składek, bowiem przedmiotem decyzji organu rentowego i wyroku Sądu pierwszej instancji był także wymiar składki oraz wskazanie płatnika obowiązującego do jej uiszczenia. W granicach tak określonego przedmiotu rozpoznania Sąd Okręgowy oddalił odwołanie I. w R., przesądzając nie tylko o charakterze spornych umów, ale także o podmiocie zobowiązanym do zapłaty składek z racji jego statusu strony stosunku ubezpieczenia społecznego.

Odnosząc się natomiast do drugiej przesłanki uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji wskazanej w art. 386 § 4 k.p.c. wskazać należy, że w motywach rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji nie wskazał zakresu postępowania dowodowego, który wymagałby uzupełnienia celem ustalenia, czy I. R. jest

płatnikiem składek zainteresowanego z tytułu spornych umów. Z jego argumentacji wynika natomiast, że nie tyle chodzi o ustalenia faktyczne co o rozważenie przez organ rentowy przedstawionej argumentacji prawnej, w której wywiódł, że Zasadnicza Szkoła Zawodowa stanowi jednostkę organizacyjną, posiadającą - ze względu na treść art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.) w związku z art. 33¹ § 1 k.p.c. - zdolność prawną, stąd była uprawniona do zawierania spornych umów cywilnoprawnych, a w konsekwencji należy ją uznać za płatnika składek w rozumieniu art. 4 pkt 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.). Nie można więc przyjąć, że podstawą uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji mogłaby być konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Trzecią przesłankę wyroku kasatoryjnego zawiera art. 386 § 2 k.p.c., zgodnie z którym w razie stwierdzenia nieważności postępowania, sąd drugiej instancji uchyła zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Jednakże z decyzji ustalającej podleganie zainteresowanego M. R. ubezpieczeniom społecznym z tytułu umów łączących go z I. W R. i ustalającej zobowiązanie Izby (płatnika) z tego tytułu nie płynie żadne uprawnienie ani obowiązek względem Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Abstrahując zatem od kwestii, czy w istocie ma ona zdolność prawną i zdolność sądową i hipotetycznie zakładając poprawność oceny prawnej Sądu drugiej instancji w tej kwestii, nie miałyby ona przymiotu zainteresowanego w niniejszym postępowaniu. Zatem nie można też przyjąć, że potwierdzenie koncepcji Sądu drugiej instancji oznaczałoby nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji.

Uznanie przez Sąd Apelacyjny, że Zasadnicza Szkoła Zawodowa stanowi jednostkę organizacyjną, która mogła zawierać i zawierała sporne umowy cywilnoprawne, niezależnie od trafności tego stanowiska (które może budzić wątpliwości w świetle poglądu prawnego wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z 12 marca 2009 r., V CSK 366/08, OSNC-ZD 2010 nr 2, poz. 38), nie mogło prowadzić do wydania zaskarżonego wyroku, lecz do wydania orzeczenia reformatoryjnego i stwierdzenia, że I. w R. nie jest zobowiązana do opłacenia

wymierzonych w decyzji składek dotyczących zainteresowanego M.R.. „Osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja” (art. 477¹¹ § 2 k.p.c.), to adresat decyzji organu rentowego, osoba, względem której organ wydał decyzję, bez jej wniosku (z urzędu). W związku z tym w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych adresat decyzji ma legitymację procesową formalną do jej zaskarżenia i bycia stroną postępowania, której nie musi odpowiadać jego prawo lub obowiązek wynikający z przepisów prawa materialnego. Innymi słowy, jeśli adresat decyzji nie jest w świetle przepisów prawa materialnego zobowiązany do wykonania obowiązku nałożonego nań decyzją administracyjną w aspekcie podmiotowym (nie jest stroną stosunku zobowiązaniowego), to stan taki nie pozbawia go statusu strony postępowania, a jedynie może prowadzić od uwzględnienia odwołania - art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. - i stwierdzenia, że jego zobowiązanie nie istnieje (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 marca 2011 r., I UZP 3/10, OSNP 2011 nr 17-18, poz. 233, gdzie stwierdza się, że chociaż bezpośrednim przedmiotem postępowania w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jest decyzja organu rentowego, to nie sposób rozpoznać tego przedmiotu bez bezpośredniego wglądu w stosunek prawny ubezpieczenia społecznego, w jego treść oraz że z tego punktu widzenia zasada wyjaśnienia istoty sprawy przez sąd ubezpieczeń społecznych dotyczącej prawa, zobowiązania albo roszczenia strony znajduje właściwe zwieńczenie w kompetencji tego sądu do oddalenia odwołania, jeżeli nie ma podstaw do jego uwzględnienia - art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. albo zmiany zaskarżonej decyzji w całości lub w części i orzeczenia co do istoty sprawy - art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.).

Tego rodzaju reformatoryjne rozstrzygnięcie co do istoty sprawy nie będzie wiążące - w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c. - w zakresie charakteru prawnego spornych umów. Moc wiążąca orzeczenia na podstawie tego przepisu rozumiana jako skutek pozytywny (materialny) rzeczy osądzonej (prejudykat), ściśle związany z powagą rzeczy osądzonej (art. 366 § 1 k.p.c.), może być rozważana w nowej sprawie wyłącznie pomiędzy tymi samymi stronami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2013 r., II PK 38/13, LEX nr 1408888 i powołane w nim orzecznictwo). Zmiana decyzji organu rentowego uzasadniona w motywach

rozstrzygnięcia tym, że dany podmiot nie jest stroną stosunku ubezpieczenia społecznego, nie stanowi prejudykatu w zakresie istnienia (w ogóle) tytułu ubezpieczenia wobec zainteresowanej i płynących z niego zobowiązań składkowych wobec innego podmiotu (płatnika składek) (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2015 r., I UZ 16/15, niepubl.).

Skoro nie zaistniała żadna z przesłanek wskazanych w art. 386 § 2 i 4 k.p.c., zażalenie okazało się uzasadnione.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania zażaleniowego rozstrzygnięto na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku art. 398²¹ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.